

РЕЦЕНЗИЯ

На доц. Иванка Алипиева Тошева

Член на научно жури за присъждане на ОНС „Доктор“ със заповед на Ректора на НСА „В. Левски“ – ЗП-898/14.05.2018

Докторант: Мустафа Ялваръджъ

Професионално направление: 7.6. Спорт

Научна специалност: Теория и методика на физическото възпитание и спортната тренировка (вкл. МЛФ)

Тема на дисертационния труд: „Работоспособност и психични състояния при хора, занимаващи се с физическо възпитание и спорт за аутисти в Република Турция“

Научен ръководител: Проф. Михайл Георгиев, доктор

Дисертационният труд на Мустафа Ялваръджъ изследва проблем, свързан с психичните състояния и тяхното отражение върху работоспособността и професионалното благополучие при специфична група от спортни педагози – тези, които работят с деца от аутистичния спектър. Необходимостта от подобни изследвания е в унисон със съвременните ценности за интеграция на хора със специфични отклонения в развитието и осигуряване на компетентни специалисти в тази сфера. Липсата на достатъчно експериментални проучвания по темата е характерно както за Република Турция, така и за много други страни. От тази гледна точка, *актуалността и дисертабилността* на темата са вън от съмнение.

Дисертацията *съдържа всички структурни и съдържателни компоненти*, според нормативната база, включително и декларация за оригиналност – изискване в състава на чл.27, ал.2 от Правилника за прилагане на Закона за развитие на академичния състав в Република България. Структурата е изградена от увод и резюме, четири глави (1-теоретична основа на емпиричното изследване; 2-методология на

изследването; 3- резултати и анализ; 4 – дискусия и препоръки) както и литературна справка и автобиография в приложение. Между отделните компоненти съществува обоснована и логична връзка. Общият обем на дисертацията е 146 страници, от които 14 библиография и приложение. Графичните илюстрации включват 39 таблици и 7 фигури с коректно съдържание и добро техническо изпълнение.

Главата *Теоретични основи* на изследването започва с обстойна характеристика на лицата от аутистичния спектър по отношение на диагностични критерии, особености в психическото, физическото и социалното им развитие, поведенчески проблеми и затруднения в адаптацията. По този начин е поставена подходяща основа за изясняване спецификата на професионалната дейност при педагозите, които работят с тях и ежедневните предизвикателства, пред които са изправени. В рамките на същата глава следват кратки характеристики на психичните феномени, които са включени в предмета на изследването – удовлетвореност от работата, бърнаут, положителни и отрицателни емоционални преживявания, емоционална интелигентност, работоспособност и умората като показател за нейното понижаване. Разгледана е връзката между стрес и развитието на бърнаут, както и отражението му върху трудовото изпълнение и удовлетвореността от труда. В тази част докторантът се основава на водещи автори и утвърдени концепции. В края на главата са представени резултати от експериментални проучвания, преди всичко на турски автори. Като цяло теоретичният обзор е добре структуриран, стегнато и точно очертава параметрите на изследваната тема, независимо от неговата лаконичност в отделни части. Той е разработен върху основата на 194 източници, които еднозначно са свързани с темата на дисертацията. От тях 189 са на латиница и 5 на кирилица. Авторът демонстрира задълбочени познания по анализираните проблеми и умение за интерпретация на теоретични концепции.

В частта *Методология на изследването* са представени хипотезата, целта и задачите които са формулирани точно. Обект на изследване са 312 лица, като те са диференцирани по множество характеристики - пол, възраст, семейно положение, дневна и седмична натовареност, доходи, работна позиция, тютюнопушене и др. Посочено е значението, обхвата и ограниченията на изследването, като по този начин се очертава неговото място в изследователското направление. Положителна оценка заслужава разработения проект за изследване, който създава ясна представа за приложените емпирични методи и тяхната ориентация към групите изследвани лица. От него се очертава профила на изследователския дизайн – търсене на спецификата при спортните педагози, работещи с аутисти, чрез сравнение със педагози, които работят с деца с нормално развитие и бъдещи спортни педагози – стажуващи студенти.

Направен е много добър избор на изследователски методи, както на тези, свързани с емпиричните данни, така и за статистическа обработка. Използвани са утвърдени „класически“ методики за изследване на удовлетвореността от труда, бърнаута, емоционалното състояние и емоционалната интелигентност, като са приложени техни адаптации за турска културна среда. Впечатляват множеството статистически методи – честотен анализ, вариационен и сравнителен анализ, конфирматорен факторен анализ, корелационен анализ. Използваният метод на моделиращите структурни уравнения дава възможност за достигане на специфична дълбочина при анализа на данните, както върху наблюдаемите, така и върху латентни променливи.

Главата за *анализ на резултатите* е структурирана, в зависимост от използваните статистически методи и процедури. Тя започва с описателна, дискриптивна статистика. Балансираното разпределение на броя на изследваните лица според вида на извършваната педагогическа дейност и по пол дава възможност свободен избор на варианти за сравнителен

анализ. Чрез корелационните зависимости между изследваните променливи са изведени насоката и силата на взаимните им влияния, като голяма част от резултатите са в унисон с тези от изследвания на други автори. Ялваръжъ установява, че с нарастване на възрастта на учителите нараства нивото на емоционална интелигентност и удовлетвореността от труда, а също така че намаляват отрицателните емоционални състояния и нивото на общо професионално изчерпване. Има разминаване между данните в табл.4 и анализа на данните на стр.67, по отношение на корелационната зависимост между бърнаут и удовлетвореност, което попада в категорията технически грешки. Имам препоръка от методологично естество, която аспирантът може да отчете в по-нататъшната си изследователска работа. Трите компонента на професионалното изчерпване да се анализират като независими променливи. Това е в съответствие с тезите на водещите автори в изследователското направление бърнаут. Този подход се налага и поради фактът, че при различни професионални групи има значими вариации в структурата на бърнаута, които се определят най-вече от компонента деперсонализация. Търсенето на общ индекс при анализа на данните не осигурява получаването на ясна картина за спецификата във взаимодействието на бърнаута с другите променливи.

Приложения метод на моделиращите структурни уравнения дава възможност да бъдат оценени едновременно всички променливи, за прогнозиране и тестване на предполагаеми взаимодействия между тях. Изпълнението на анализа в тази част на дисертацията е извършен с голяма прецизност и пълнота.

Оригинален е изборът направен от докторанта на пушенето като персонална характеристика при изследване на трудовото благополучие на спортните педагози. Обикновено, като стратегия за справяне със стреса се оценява употребата на психоактивни вещества като алкохол и наркотици.

Наред с оригиналния избор са получени и съответни резултати, които да голяма степен са обезпокоителни и вероятно в бъдеще ще продължи изследването на проблема – 46,8% от турските спортни педагози употребяват цигари, като преобладаващата част от тях са започнали употребата им в последните три години. Проследена е връзката между тютюнопушене от една страна и емоционално изчерпване, оптимизъм и емоционална интелигентност от друга. Установява се, че пушачите са по-силно изчерпани, но са с по-високи показатели за оптимизъм и емоционална интелигентност.

Като цяло изпълнението на тази част от дисертационния труд се отличава с пълнота и прецизност и задълбоченост.

Изводите, макар и твърде общи, логически следват от проведеното изследване.

Към материалите по защитата М. Ялварджъ прилага 3 публикации върху темата на дисертационния труд – две самостоятелни, на български език и една в съавторство на английски език.

Приложеният *автореферат*, отразява вярно и цялостно съдържанието на дисертационния труд.

Заклучение: В дисертационния труд на Мустафа Ялварджъ проличават задълбочените познания на автора по изследвания проблем и способността му за организиране и провеждане на самостоятелно научно изследване. Теоретичната и експерименталната пълнота и добросъвестност с които е разработен дисертационния труд на тема: „Работоспособност и психични състояния при хора, занимаващи се с физическо възпитание и спорт за аутисти в Република Турция“ ми дават основание с убеденост да изразя мнение за *присъждане на ОНС „Доктор“ на Мустафа Ялварджъ* в професионално направление 7.6. Спорт.

1.06.2018 г.

Рецензент:...../Доц. И. Тошева, д-р/